

БОШКО ТОМАШЕВИЋ

TIBURTINA. ПРИПОВЕСТ АРХЕОЛОГИЈА

Ја ћу ову смрт која је живот исписати онако како пред мене буде падао Бог, који ће ми говорити шта да пишем о ономе што само он зна шта јесте то што пред мене пада и какав разлог почива у томе „шта јесте” тога што пада пред мене. Ако икаквог разлога има. Но, ја бих рекао да нема. Ничему што вам се догађа разлога нема. Идете, и то је ваш Бог коме сте ви Бог. И ви говорите себи о томе шта јесте, оно о чему ви знате да јесте. Нико вас од те светлости и таме не може да спасе. Ви једини сте одабрани за ту стазу. Ви једини постојите да о њој говорите. Она је ваша. И пре Великог праска је била предвиђена за вас. Нема почетка тој стази, нити ичему што јесте ствар нити икоме ко јесте божји створ. Недостојно је човека да верује догми о узроку и последици. Могуће је, евентуално, веровати свом почетку па и то онда уколико немате у шта природније и логичније да верујете. Ви сте ваш Бог који је без вас изабран за ваше лутање зачето пре но што је икада икакав пут био створен а сама реч „пут” икада била изговорена. Лутање не познаје никаког пута. Оно је ходање према свему што ће вас ненајављено срести и чему ви бивате само сведоком долажења пред крајолик непознат и ствари безимене, не увиђајући томе никаког узрока нити истом слутећи последице. (...)

Та жена која све мрзи. Моја бивша жена. Имена Удбина. Која свакога мрзи. Апсолутно сваког. Суседе, људе из свога бироа, продавце, чистаче улица, лекаре. Бившег мужа. Синове. У здушној клетви свега. Живота. Болесна. Глас као из гроба. Коса на све стране, цури. Мржња једног погледа који пада по предметима. Некадашња жена. Сада Горгона. Круни се по собама. Затвара врата. Пљује иза затворених врата. Куне. Мајка моје деце. Чудовиште. Никада

није веровала да може да буде напуштена. Били сте за њу њена својина коју је она добила, јер је добра, јер је благородна, јер је нежна, несебична, она која уме да се жртвује. Никада није веровала да може да буде напуштена. Говорио сам јој да ћу отићи од ње, склонити се од зла које шири око себе. Склонити се од те муке која пљује по животу. Није могла у то да верује. Онда сам отишао.

Жена коју сам потом изабрао за своју сапутницу била је курва. Ерна. Моја бивша жена, она са грозним именом, Удбина, долазила нам је под прозоре са млађим сином, вичући: „Курва, курва.” Потом је попут ветра одлазила низ улицу. За руку води дете и виче: „Курва, курва, курва.” Ветар носи речи као лишће с јесењих стабала. Та друга жена са којом сам живео није била курва. Имала је преча посла. Била је избеглица, побегла од рата који изненада бану тамо где је живела. Разведена. Имала је своју децу. Навикла је била на добар живот, раније, са својим првим мужем. Лепа. Умела је да искоришћава људе. У сваком је гледала сопствену корист која није обавезно ишла уз пичку. Путена за себе. Тавна лепота која није чиста, која тече поред људи, меланхолична, која зна куда иде. Навикла још од девојачких дана да сви трче за њом и њеном телесном привлачношћу, охола и празна. Чиновница из забити с лепим манирима, само на први поглед. Сурова луталица кроз живот, као залутали метак. Отац алкохоличар. Њих две сестре је напустио када су биле посве мале. Мати радница у варошкој фабрици. Мати се рано удала. И оне ће се рано удати. Ова моја за лекара. Лекар неки безвезњак, женскарош, пијанац. Деца им расту, случајно, поред њих. Девојчица која ће чим је одрасла наћи свој пут према свету. Отићи од њих без збогом. Дечак, ленштина, леп на мајку, без компаса у животу. Живео са мајком и са мнош. За њега нисам марио. Њен је, нека се она брине о њему. Имам своје двоје деце остале, према уобичајеној пресуди суда, код мајке. Мајка им је она о којој причах. Несрећа уме да се вуче по кући, по столу, по насеобинама људи, случајно или са разлогом, ко ће то знати. Нисам имао потребу да живим са овом другом женом довека. Нешто није штимало између нас. Срачунатост једне од првог мужа остављене жене, инстинктивна, имала је не малог удела у мојој одлуци да је напустим. Пре тога био сам писање које је настало у мени давно. После тога био сам само писање које је настало у мени давно. Оно ми је било једини ослонац у животу, одувек. Од раних ногу, још у добу када сам живео са родитељима, и када сам заједно са њима био путовања и селидбе, био сам дете које бележи. Касније, сâм, са рукописима и књигама уза се, био сам путовања и селидбе. Готово самртних пролећа и лета, подмуклих јесени и зима био сам то са собом у реткој, упорној и природној сталности

своје судбине. Путник који бележи. Ја, увек уза се, при бележници. Пуно путовања и падања снегова на путевима са мном. Шумâ. Глечерних висова. Са којих се потом, понекад, спуштах према гладијаторима који су живели у долини. Они су ме требали за своје послове и ја њих за своје. Унапред залудне и суморне послове људи на земљи. Само су снегови брисали трагове тих послова, одуговлачили њихова извршења, а њихови описи уписивани су у планске бележнице док се зима не смири, која, ради људи, не би требало да се смири, никад. Док се срце људи не угаси. Да никакав посао не доврше.

Стајати крај прозора. Дете, Још-Без-Имена Пуко Ништа којим ће бити назван касније, стоји крај прозора. Гледа. Падање које невино почиње своје падање пред очима. То је снег. Снег, на босиљак испред прозора, пада. Најпре лаки кристали леда на зелено стабаоце које се још види, које дрхти на ветру, приморавају стабаоце да се брани. Ветар нанесе снег на њега, ветар однесе снег са њега. Час је чисто и слободно, зелено, а час му листове прекрије бели целац, гушећи својом упорношћу његову крхкост. Подрхтава стабаоце, њише се час јаче, час слабије под тежином пошаста која је све немилоснија, још се један листак, опирајући се, ослободи беле тежине, да би један одлучни нанос донесен са ветром издалека прекрио биљку која у трену потом постаде заснежена хумка. И башта унедоглед постаде заснежено поље изнад кога су стајала тамна стабла дрвећа. И она су већ била прекривена снегом по својим гранама, прахом по стаблима а тамо где се стабло спаја са земљом види се округласти круг земље настао одбраном стабла, његовом одлучношћу да остане ту где јесте, где је било засађено пре десет-петнаест зима. Дан прелази у вече. Прећи ће у вече под све јачим налетима ветра. Могло је проћи дуго како дечак гледа у мрак. Није било дуго. Стигао је да види још месец како се појављује иза црних облака ношених ветром док хладноћа напољу мора да постаје све већа. Када је погледао унутрашњост собе месечева светлост се већ била попела на ствари. Браон каљева пећ је била у тами. Тама је бежала само са лица оца, који је седео крај пећи. Месечева светлост је роварила по тишини. „Оче”, рече му, „пада снег”. На тамној подлози отац, лица посребреног месечином. Изгледа као повратник из мртвих. Оних мртвих међу којима су лежале приче које ми је приповедао док лежах поред њега у бројним и било којим ноћима а његов се глас без правца и утока, и губећи се у недохвату лепи за сан у кога падам. Тај шапат земље који је улазио у моју крв и месо, и који се привлачио мени, судбински, нечему *не-знам-шћиа* који ћу потом бити једнога дана младо тело одлучено да победи дно у коме лежи, у коме су одвајкада

лежале генерације његових у сталности менâ беживотних и тамних. Мислио је да се ништа исто двајуи не догађа. Није то могао да мисли, јер је тога тренутка био млад. Али је могао то да мисли да није био млад, ујоређујући своју судбину са очевом. Све се збива безброј се јутиа понављајући на хлебном точку. Иста вода која испуњава корито у коме мајке кујају децу. Корито се најуни и вода се умири, и облик мога шела уђе у воду, оно има моје име и ја могу тога да се сећам и да одаице одлазим, после тога давно, врло давно, оцу на гроб. И очево шело је давно некад било кршитоно, и имало име и могло је да се сећа да иде своје оцу на гроб. Све се понавља на вечан начин.

Отац јединац. Имена: Петар смрзнут у Памћењу-Витлејем. Родитељи рано умрли. До осамнаесте године одгајао га је очев отац. Онај први Велики рат тек што беше минуо. Отиде једне вечери на сеоску железничку станицу и иза њега не остаде ништа. Ништа. Беше најпре војником. Потом заврши војне школе. Сива небеса на фотографијама на којима је он у официрској униформи. Гледа право. Исто лице искорачује потом на другим местима и у другим приликама, облаци изнад њега сиви, иза лица оца некакав пут којим је прошао или којим ће тек морати да прође како би нашао нови кога ће, како бива, морати да иражи, који је иражио нови јуи кога је нашао иражећи нови јуи који ће сви заједно пошани и исециани, дивљи и ојаки, иролеињи и леињи, јесењи и зимски, идући иоред кућа и водећи пошом оици иоред храстиова у поља пошати ирича коју ће Он иричати онда када буде имао своје деце, које ће иред сивавање лежати крај њега, чему се он није могао надаици, јер је иребало да ирође Други велики рати, који ће доћи, који је био, који је ирошао, чему се он, да ће рати ироћи, можда, надао, то се не зна.

Након ратова долазе деца. Она која је срела тога официра, он који је срео њу беше моја мајка, имена Највечнија. Ујутро рано, после дугог чекања у реду испред млекарнице, она се враћа са крчагом млека. И тако неколико година после мог рођења. Рат је исцрпео све изворе хране, оно мало што се након њега производило ваљало је поделити милионском становништву. Велика оскудица у свему, но не и глад у држави. Свуда дуги редови испред готово празних продавница. Сећам се проје и тамног, врло тамног хлеба. Та чиста једноставност хране, њена природност залепи се за чуло укуса, стоји у околини коју, док једем, хватам погледом, у тамности видим родитеље, све то кроз маглу, у контурама онога што ме је снашло доласком на свет. Лежати на сламарици током ноћи. Ја. Тада још не Пуко Ништа. Њоме, сламом, сте испод леђа подупрти. Слама има мирис. Тек је увучена у тканину која нараста

док је пуните њоме и испрва на тој слами лежите као на бодљама, које кратко потом постају мекше, увијају се око вас, као да је мекоћа претеча лица мајчиног која ме диже из постеље ујутро и љуби ме. Никада после није било таквог Божјег лица на мени. Никада никаква близина ниједног човека није могла да ме приближи икојем човеку после мога рођења у јаслама, у штали са високим стропом у Витлејему а Витлејем је био отац, ту, у плавој позадини, била је и та сјајна звезда изнад њега, предсказатељица мога рођења и рођења сваког човека, и све видех тада да ми више ништа никада није требало да видим, нити ишта више икада могах да добијем од било кога на свету. Све сам обухватио тада и добио све. Тада. После тога беше једна равна плоча, као једна багремом и рузмарином испуњена равница, којом се ишло ка оном распетљавању ка гробу. Пузање по земљи које се потом осовљује и постаје ходање, па се онда спушта ка доле све док поново не паднете на земљу па вас мало потом сруче у јаму, која се, када се вашим ближњима то дозволи, и наравно уколико они то желе, зове и гробом. Ја сам ја и ја ћу ово знати. Ви сте ви и знаћете то и ви. Не треба да хоћете да знате. Све ће то у вама већ знати. Ваше тело ће знати. И воду коју пијете знаћете да пијете све док сте окренути вашој души. Шта ће се чинити са свим тим смртима у вама за живота док имате једну обичну смрт на крају вашег краја, своју смрт какву ћете и без ваше воље имати, *на њују ка свом Богу и својој награди* (Фокнер, *Кад лежах*, стр. 62) о чему ви нећете одлучивати – све то у вама већ зна по себи и за себе. Постоји хаос Господњи и када се њему препустите онда сте на сигурном тлу. Вашу вољу сте предали чуду Господњем, рупи у његовој глави. То је једино сигурно место где ће вам се све догађати како ће вам се догађати. Догађаје који ће доћи препустили сте најоткривенијем и најнезаштићенијем месту у свемиру – своме животу. Спуштаћете се једном низ заснежenu стазу. – Ево, спуштате се низ брег заснеженим трагом. Брег низ који летите је кратак. У даљини је залеђено сунце које залази. Ваздух је хладан. Лежите на снегом покривеној падини, гледате плаво-црвена тмаста небеса, знате да је иза вас река. Са њене друге стране где се опет пружа бескрајна равница тишину узнемирује завијање вукова. Изнад вас је, као Богородица чисто, празно небо. Дете сте, јагње које гледа снежну белину у предвечерје. У Божјем свету сте, на снегу. У даљини се назире два црквена звоника. Кроз замрзло треперење ваздуха, тамо. Потом ће се чути предвечерња звона. И ви ћете поћи кући, желећи да сутра опет дођете ту. Ако сутра дође. Дошло је. И прошло. Отишло.

Отишли сте одатле излоканим путем. Пут према кући. Нема куће. Мораћете то да учите како бисте припали свету. Нема роди-

теља. Удаљили су се да бисте постали и били ваш Бог. Бивате богом. Учите. Гледате у странице књигâ које ће вас научити да је на земљи тако, да је на земљи увек било тако, да су неки људи проналазили нове алатке како да се копа оно што ви не знате шта је то, а треба да се копа, јер мора да се копа, јер се копало, одвајкада, како се морало да копа. Чули сте за Медичијеве. Прошли сте средњим веком пуним црквених звона, опатија, искушеника, куге, затвора, вешала, тврђава сивих чије су дворане хладне и мрачне. Савладали сте алгебру. Обичну, еуклидску геометрију. Учили се равноправности смрти, правди и правичности, непрестаној борби. Галилеј, Бруно, Коперник, Њутн. Иза зидина Платон, Аристотел. Јутро пресократоваца. Паскал и сфере његове које ћу заволети. Небо са кога ће вас свући Земља. Рембрант, Руисдал, Рубенс, Бројгел Старији. У облаке, у бујне храстове, у месо, у небеса увлачим се, међу крчмама сам, потом са ловцима у снегу. Јесењи је дан. Мало ледено доба. Са залеђеним рекама под поподневним сунцем, са црквеним звонницама у даљини, у измаглици. Блејк у црноружичастим стиховима. Чосер. Сервантес у заточеништву, Рабле дере кожу са меса. Смеје се идући улицама које је куга задесила и опустошила. Пути има пострадале наред улица колико хоћеш и меса. И мантија свештеничких. У Божанственој комедији предмети и бића ушанчени у дубоке заблуде, у ведрину, у машту, у бивши, покојни свет, у ново јутро, преко Чистилишта у Рај, све то не баца никакву светлост, јер није збиљско, плод је слободних измишљања којима ће се осветити Пакао на земљи, збивања у предстојећим ратовима. Видео сам то у својим лутањима. Учења у ведре јутра о суморним знањима преко батргања философије и науке, сред процвалих грана поезије коју ће много доцније спасти Рембо, била су ми сретна свакодневица. Учења беху трачак светлости који потиче „из времена пре нашег рођења, пре свих рођења”. И падају, док над књигом једва држим уморне очи отвореним, укочене на оквиру залеђене површи и с тим одблеском са леда учења ми се враћају с таквим напором да ми се чини да их никаква ватра у кући, колико ни моја младост, неће никаквом корисношћу по мене угрејати. Ипак, док радим на савлађивању еонских знања али и оних која ми стоје надхват руке, она ми се показују као давни део мене самог. *Пути према бивсџивовању и њуји из бивсџивовања, њо је дисање, дах.* Ушао сам у тај дах када сам се једног лета ослободио сваког наметнутог циља и насумице кренуо да уз помоћ писања и маште, призивајући и сазивајући на једно обједињуће место сабласти некадашњих *џрисујности*, грађењем атмосфере о томе како се трајало и бивало и приповедајући укус једног живота, створим своје дело.

Постоји аура онога што је стално. Све моје је ту. Пустите ме да причам. *Хо, њричо сѝаси нас! Моје ноџе неће да се крећу. Осећам се сѝаро као ономаџњи храсѝ!* (Џојс, *Финеџаново бдење*, стр. 218). Причај ми ко су били моји родитељи. Причај ми о Петру Смрзнутом у Памћењу-Витлејему, о Највечнијој, о Мени-Још-Без-Имена, о онима Који Се Још Пробијају ка мени и Моји Су Синови, о Оној која је дошла ту да Ме Гледа. Јутро, сад. Мајско јутро у месецу у коме сам рођен. *Причај ми, њричај ми, њричај ми, бресѝу!* Јутро јутро! *Причајмиѝричу* о равници и киши или снегу. Уз смирене канале са водама попут неба у којима се небо огледа. Роди се јутро, родисејутро, живи! Млеко и зова. Ноћно млеко ујутро Оне која га је у реду чекала и доносила ми га, незаборавне белине млека, мириса сеновитокишногсламнастог, дугогтоплог увученог у уснудупљу камиличног. Све светлости. Свакојакеневенастне поред ноћи, поред сумрака. Поздрављати вас-гледати све до јутрапочеткапута. Хој неване, причо моја. У мају и децембру. На снег си ме изводила. Ах, тако ћу лако да умрем на снегупршићувејавиципраху. Дишем лако, ваздушасто. Када већ пишем о овоме о чему желим да пишем дишем дилувијалан, предвременски, после најбољих година спуштен још надгробан у равницу да још мало поживим, да завршим ток започетог дела током дела, узидан у беочуг Плама маријанског, коренаст. Мраз. Она ће скинути веш са штрика скрутнут, жалфијасто мирисавсмрзнут. У соби је већ, мати. Ах, напољу тамо је то било где ја нисам био, одакле је то мирисавосмрзнутожалфијасто дошло, тамо, тамо, оданде, где нисам, ту сам у соби, Она је то донела, тако унутра у мене, по мени, пало. Све близу. Октобар. СветиЛукаснегзаука. Новембар. СветиМратаснегзаврата. Децембар. Варварицавари. Мапе месеца које вуку ка снегу. Лепи неуморни простор притамњене светлости, сумрачкaste, топле околу. То је још давно било. Пре но што први пут видех багрем и јоргован. Још уназад према колевци, поредколевкеручицамаседржећизању, потом тек изашаоизколевке, пузајући по сламибожићнојсвудапокући, жутојсламнастој. Крајници-пеницилин. Само лежим у кревету и поглѣдам да ли има снега на крову куће прекопута. Има ли снега? Ха, има! Ха, нема га. Биће га, пашће једне ноћи. А када падне, тек то је требало гледати! Уз димњак обавијена пригушена белина, клупко ветра који тера дим. Очи пришљамчене за тај приказ. Белина постеље. Невестно лежах у просутом плавом млеку светлости дана који почиње. И кад год је болест била на ме навржена, тако данима, лежах. У пуном стрпљењу док гледам пролажење днева, дуго поподне са гранчицама досаде које куцају на прозор, јер ветар помера гране стабла које је посађено уз прозор пре ко зна колико десетлећа, ситно куцкање, пегасто, испопрскано

куцкање, истегнуто преко дугих минута сатова, вежер на врху жутог ормана који гледах, силажење сунца према вечери. Уз пламен који цвркуће из пећи у соби. Све то близу, Близина свегасвачега, належућа на топлозлато божићне сламе, мирисна. По тој се Близини ушуњала мати, ту ушао отац, врећа искрица врта из високе каљеве пећи док мати цара ватру да се разгори, да се са сумраком, уз сумрак, о сумрак разгори, а глава ми лежи на јастуку уморна због бола у грлу који с вечери тамнији прилази и на очи налаже са шеснаест цветова од мрза којима се прозор покрива, јер у ноћи и из ноћи долази оно хладно са Севера кога имапостоји (avoigêtre) далеко иза куће, у равници, и са својим луталачким штапом веје тајанствену, мочварнолику плашњу која с мраком пада на постељу. И куцка као грана на прозор, она поподневна, садаизгубљенаизаоканацрна, невидљива, тамо можда, ако је тамо остала где је била док мрак није дошао да је утули у нешто што не знам шта је, што нико не зна шта је и не зна да ли и даље грана постоји ако се и не види.

Беше то грана крушковог стабла из дилувијалног, постнаталног дворишта мене у њему по царству моме у њему. У дворишту беху посађена неколика крушкова стабла. Једног од њих једна грана ослоњена прозор могла би бити грана која је о прозор куцкала. То куцкање сам чуо. Пружена, устобочена из дрвета, грана, дрво само, израсло на своме путу ка свету, звук у додиру са стаклом, грана, прозор, у додиру једно са другим, звук тога додира који могах чути тамо где живљах, једна грана од многих које су биле део дрвета, на гранама плодови. Гледах. Гледам то сада. Позно лето. Плодови падаху на земљу. Остављају влажне мрље на цигли на коју падну, месо плода белорозе по коме се наврзу муве и зоље, лете око плода, чујем њихов зуј, уздигну се у ваздух, зуј, са мнош, у мени, сâм њихов зуј, воњ крушака на земљи у зеленом каду-хладу. То се отишло. Да се врати после крвавог пролећалетајесенизиме живота. Да се упише у срећу писања коме срећа постојања дугује много. Писање је чување утеклог уточишта. Кудаштаутеклог. И онда је то морало отићи са мнош. Тада не важно. Сада важно. Понело се као чичак на доњем рубу мантила. По пучини равнице као пулин лута за стадом. Када је *џо* остарело псето постало важно, питам се. Тако одједном долутало из чистишишта душе, пало овлашћено сетом на магарећу бит оченаша из цркве, оне за време којег празника када се плете венчић духова за сутра да се прође у светлост пута свега што ће доћи и, исто као крушково стабло, проћи у стручак пута крај реке, па ући у врбову шуму тако дебелих, широкоранастих, зјапећих стабала да вам у њихове пукотине може ући глава, да вам та пукотина може бити ваша кућа

коју ће гране врбе, спуштене са врха ониског стабла, чувати, попут завеса, од злих погледа, тако, лелујномајске, титравозелене, танке-танке ограђивати вашу кућу, ваше уточиште бајно, бајно, скровито да га нико не примети, у рупи стабла.

(одломак)